

BUTLLETÍ del GRUP d'ESTUDIS SITGETANS

Any XXI

Agost del 1997

N.º 82

LA FUNDACIÓ DE L'ERMITA DE LA TRINITAT (II)

Ignasi M^o Muntaner

TRADUCCIÓ

En nom de Déu. Sàpiguen tots que nosaltres, Jaume del Coll, posseïdor del benefici de l'altar de Sant Pere Màrtir, i Guillem Batlle, posseïdor del benefici de l'altar de Sant Miquel, construïts a l'església de Santa Tecla de Sitges, de la diòcesi de Barcelona, i també jo, el ja esmentat l^o Jaume del Coll, com a procurador i administrador de l'hospital de la mateixa vila de Sitges, tenint en compte que vós Bernat Serrapeça..... dita muntanya erma que va ser de les propietats del mas Molner de dita parròquia de Sitges, els qual mas, l^o i també dita muntanya, són sota el domini alodial i indivís dels dits beneficis. Muntanya de terra que se us va concedir amb l'obligació de pagar un diner menut cada any, de manera perpètua, en la festa del Naixement del Senyor. I així termena dita l^o muntanya per llevant, primer en l'honor del dit mas Molner, per on s'escorren les aigües, i primer amb la cala dels Gats, per migdiaamb el cap per occident amb tota la serra de la Ferrosa i amb el cim de la muntanya de la Guàrdia, en el qual, en temps l^o passat, hi hagué una forca. Tenint també en compte que vós dit germà Bernat, mogut pel propòsit de tenir la intenció d'edificar una cel·la i una capella, o oratori, en dita muntanya, de tal manera que en aquesta cel·la hi pogués viure sempre un ermità, i també hi pogués fer estada, l^o cosa que no podríeu fer a no ser que us en donem permís, perquè altra cosa resultaria en màxim perjudici dels esmentats beneficis, perquè aniria a parar a mà morta, i aleshores nosaltres, en representació dels dits nostres beneficis, i els nostres successors en aquests beneficis, deixaríem de tenir o l^o perdriem els lluïsmes i altres drets que d'ella, per domini alodial, solen venir per les alienacions de les coses emfiteútiques. Considerant, dic, que vós vàreu suplicar al reverend en Crist pare i senyor, senyor Pere, per gràcia de Déu i de la Seu Apostòlica bisbe de Barcelona, l^o a fi que atorgués el seu consentiment, juntament amb nosaltres, perquè vós pugueu edificar en dita muntanya una cel·la i una capella, o oratori, o bé fer-les edificar i que, com a compensació de l'amortització dels lluïsmes i fadigues consegüents a les alienacions de l'esmentada l^o muntanya i de les seves pertinences, qualsevol ermità que us succeeixi en el lloc esmentat, és a dir, cada vegada que l'ermità entri en dita cel·la, ens doni a nosaltres i als nostres successors en els esmentats beneficis quinze sous barcelonesos. I aquest reverend senyor, el bisbe l^o de Barcelona, procurant el profit de dits beneficis, va encarregar aquesta qüestió al seus estimats en Crist Bernat Arrover, prevere, encarregat de la cura de les ànimes en dita església de Santa Tecla de Sitges, i Bernat Casadamunt, prevere, procurador del castell i de l^o dita vila de Sitges, és dir, que anessin a dita muntanya, prenent amb ells dos o tres homes honrats, dignes de confiança, i experts en aquestes coses i altres semblants, i veiessin i reconeguessin diligentment si, a dits beneficis, ens seria més útil fer tal l^o amortització, de la manera dita, o no fer-la, fent relació aquests coneixedors al mateix senyor bisbe, de manera que, informat, aquest senyor bisbe pogués triar el camí més segur. Consta plenament aquesta comissió per una carta patent sobre paper del mateix senyor bisbe i segellada al dors, l^o com es veia tot seguit, amb el seu segell, donada a Barcelona el dia vuit de novembre de l'any del Naixement del Senyor mil tres-cents setanta-dos. Aquests dos coneixedors, havent vist de primera mà dita muntanya, junt amb alguns homes l^o honrats de dita vila, experts en aquestes coses i altres semblants, havent prestat sobre els quatre sants evangelis de Déu jurament de dir la veritat, van fer una relació als venerables barons, senyors Francesc Botella, prior de Santa Eulàlia del Camp, a Barcelona, i Pere de Sant Amanç, l^o hospitaler de Tortosa, i Guillem de Fonts, canonge i degà de València, vicaris generals, tant per a coses espirituals com

temporals, de dit senyor bisbe, que ara està ocupat en un lloc llunyà, que era millor i més útil per a dits beneficiats i per a dit hospital. i per a nosaltres en tal càrrec, i per als nostres l¹⁶ successors en ells, fer l'amortització de dita muntanya en la forma esmentada, que no si es quedés sense cultiu i erma. I aquests dits senyors vicaris van decretar que era convenient fer aquesta amortització en la forma esmentada. Aquesta amortització, l¹⁷ la vàreu acceptar i l'heu acceptat sense problemes, i per tant, nosaltres, dits beneficiats i el procurador i administrador esmentats, en raó dels nostres càrrecs, Per tant, nosaltres, dits Jaume del Coll i Guillem Batlle, els beneficiats esmentats, i també jo, Jaume del l¹⁸ Coll, amb el càrrec de procurador de dit hospital, d'acord i amb el consentiment, autoritat i voluntat de dits venerables vicaris, tant en qüestions espirituals com temporals de Barcelona, reconeixent conjuntament amb nosaltres que la salvaguarda de dits altars i hospital, d'acord amb el que s'ha dit, queda suficientment l¹⁹ proveïda amb dita presència, per nosaltres, en representació dels nostres càrrecs, i per tots els nostres successors en els dits nostres altars i també en dit hospital, concedim per mitjà de la present i atorguem plena llicència i potestat a vós, dit germà Bernat Serra, l²⁰ ermità esmentat perquè en dita muntanya pugueu edificar o fer edificar una cel·la, o acabar la cel·la ja començada, de manera que vós i els altres ermitans que hi hagi després de vós, és a dir, un darrere l'altre, pugueu habitar en dita cel·la, i també l²¹ que pugueu construir, o fer construir i edificar, en dita muntanya una capella o oratori. I que l'esmentada cel·la i la capella o oratori, i també tota la muntanya, vós, i els altres ermitans que vinguin després vostre en el lloc esmentat, l²² la tingueu i posseïu sense que sigui obstacle qualsevol interès de dits nostres beneficiats i també de dit hospital, i sense cap obstacle o oposició per part nostra, en raó dels nostres dits beneficiats, ni dels nostres successors en els mateixos beneficiats i hospital esmentat, ni del seu procurador i l²³ administrador. Cal, però, que vós, i els dits successors vostres en les coses esmentades, que hagin de ser ermitans, doncu i pagueu bé i a nosaltres i als nostres successors en els nostres esmentats beneficiats, la desena part de tots els fruits que procedeixin d'allí, de dita muntanya, l²⁴ delme que nosaltres, en raó de dits beneficiats, ja tenim el costum de rebre. També, que doneu al possessor de dit mas Molner, propietari de dita muntanya, en nua percepció, anualment, de manera perpètua, en la festa del Naixement del Senyor, un diner l²⁵ menut. També, a més, que com a reparació i compensació dels lluïsmes i esdeveniments esmentats que en endavant els nostres dits beneficiats perdran, donat que tot ha de passar de manera irrevocable a mà morta, lluïsmes i esdeveniments que nosaltres, dits l²⁶ beneficiats, obtindríem en les alienacions de les coses dites, sempre i quan s'alienessin, si haguessin quedat en poder nostre, essent una persona laica i profana, o en el de qualsevol persona laica, tinguem, a més de dit delme, nosaltres, dits beneficiats, i els nostres successors en dits l²⁷ beneficiats, dits quinze sous de barcelonesos, vull dir tantes vegades com canviï l'ermità per mort o alguna altra raó, en dita cel·la o oratori. Acordant i promentent nosaltres, dits beneficiats i el procurador i administrador esmentats, en raó dels nostres càrrecs, a vós, germà Bernat Serra, dit abans, i als vostres l²⁸ successors, ermitans en dit lloc, que el present instrument i totes i cada una de les coses que s'hi contenen, nosaltres, en raó dels nostres càrrecs, i els nostres successors en dits beneficiats, i també els procuradors i administradors de dit hospital, en raó dels nostres càrrecs, siguin qui siguin, ho tindrem perpètuament per rata i ferma, l²⁹ ho mantindrem i complirem, i ho tindran, mantindran i compliran, i mai no anirem en res contra les coses o contra els seus béns, per nosaltres mateixos o per qualsevol altra persona, ni hi anirem ni hi anirà per cap manera, dret causa o raó. I respecte a això, nosaltres, Francesc Botella, Pere de Sant Amanç i l³⁰ Guillem de Fonts, vicaris esmentats, tenint en compte, tant per la fidedigna relació de dits cognitors, feta pels dits homes honrats en la comissió esmentada de dits perits, com per ens consta amb certesa que la condició de dits altars i hospital no esdevindrà pitjor l³¹ per les coses esmentades, sinò, ben al contrari, millor, per les causes i raons dites abans, i volent que per l'honor de Déu i de la Verge Maria, donar l³² lloc a l'esmentat oratori que vós, dit germà Bernat Serra heu de fer en l'esmentada muntanya, havent precedit converses, un consell solemne i un tractat, acceptem expressament les coses susdites amb ple coneixement, ho lloem, aprovem i confirmem tot, i per alta banda, els dits vicaris donem tota la nostra autoritat a totes elles. I a això, jo, dit l³³ germà Bernat Serra, ermità esmentat, lloant tot el que s'ha dit i consentint-hi expressament amb ple coneixement, prometo a vosaltres, Jaume del Coll i Guillem Batlle, beneficiats i procurador esmentats i als vostres successors en tals càrrecs, que, en i per a compensació l³⁴ i satisfacció de les coses esmentades, jo i els meus successors ermitans en el lloc predit, és a dir, tantes vegades com canviï l'ermità per mort o per alguna altra causa en dita cel·la o oratori, els pagarem els dits quinze sous, i també farem i complirem totes i cada una de les coses que l³⁵ jo i els meus dits successors haguem de fer i complir, tal i com es diu més amunt. I per a complir totes i cada una d'aquestes coses, obligo envers vosaltres totes les nostres coses del lloc esmentat, especialment el dret d'emfiteusi que ara pertany a les coses esmentades, i de manera general tots els meus altres l³⁶ béns, mobles i immobles, haguts i per haver. Així doncs, aquestes coses que i tal com més amunt s'ha dit fem a vos, germà Bernat Serra,

..... ermità, per nosaltres, en raó dels nostres càrrecs, i tots els nostres successors en dits beneficis, hospital¹⁷ i muntanya, és a dir, part per part, i nosaltres l'un a l'altre, i també vós, el notari infrascrit, com a persona pública, per a nosaltres i i també per totes les altres persones a qui interessa i interessarà, receptor i pactador i també legítim estipulant. ¹⁸ Volent nosaltres, dites parts, en raó dels nostres càrrecs, que de tot això en tinguin i puguin tenir coneixement, i lliurant a semblants infrascrits. Tot això s'ha fet a la vila de Sitges, el dia divuit d'octubre, de l'any del naixement del Senyor mil l¹⁹ tres-cents setanta-tres. Sig+ne de Jaume del Coll, sig+ne de Bernat Serra, ja esmentats pròxims. Presents, com a testimonis, Berenguer Marí, Guillem Bert, de Sitges, i Bernat Galí, del castell l²⁰ de Calafell. Sig+ne de Guillem Batlle, prevere. Totes aquestes coses lloem i firmo en dita vila de Sitges, el dia vint-i-set del mes d'..... essent presents com a testimonis Pere des Casals, Ramon Samar i Pere Quart, picapedrer, de dita vila de Sitges.

Jo, Bernat Arrover, prevere,
.....
.....
..... l²¹ a dits beneficis, referint i coneixent, m'hi subscric amb la meua pròpia mà en testimoni de les coses dites.

²² Jo, Bernat Casadamunt, prevere, en la procuració esmentada com s'ha dit, juntament amb el discret dit i alguns homes honrats presos per a això, com més amunt..... l²³ a dits beneficis, referint i coneixent, m'hi subscric amb la meua pròpia mà en testimoni de les coses dites.

²⁴ Nos, Pere, per la gràcia de Déu bisbe de Barcelona, lloem i firmem les coses dites més amunt i hi afegim el nostre decret amb la nostra pròpia mà.

Sig+ne de Ferrer de Clapers, per autoritat reial notari públic per a tota la terra i dominació de l'il·lustríssim senyor rei d'Aragó, que aquest instrument que és en el seu poder, firmat per dit discret Jaume del Coll, beneficiat i procurador esmentat l²⁵ i per dit germà Bernat Serra, ermità esmentat, concretament en el dia divuit d'octubre de l'any del Naixement del Senyor mil tres-cents setanta-tres, i després per dit Guillem Batlle, el beneficiat sobredit, el dia vint-i-set del més i anys que acabo de dir, i després firmat per dits l²⁶ discrets coneixedors, i també pel reverend en Crist pare i senyor, el senyor bisbe de Barcelona, i ha fet escriure i tancar raspat i corregit a la línia deu, on diu i: _____

DESENVOLUPAMENT DELS FETS

a) Els protagonistes

Comencem pels personatges. Els primers que s'esmenten són dos capellans, Jaume del Coll i Guillem Batlle¹. Ells eren els beneficiats de dos dels altars de la parròquia de Sitges, l'altar de Sant Pere Màrtir i l'altar de Sant Miquel. Aquests altars, com ens diu ell mateix en el seu testament², havien estat fundats per Bernat de Fonollar en les dues capelles que havia fet

construir, entre 1306 i 1326, és a dir una cinquantena d'anys abans dels fets que estem explicant, a la primitiva i petita església romànica de Sitges. Jaume del Coll, a més de ser el beneficiat de l'altar de Sant Pere Màrtir, tenia també el càrrec de procurador i administrador de l'hospital de Sant Joan, de Sitges, sobre les roques del mar, el qual també era una fundació de Bernat de Fonollar³. Ells dos, com a detentors de tals càrrecs i beneficis, tenien el domini "alodial i indi-

¹ Tots dos noms són ben sitgetans. El Coll és un lloc, lleugerament més baix, de la carena que separa Sitges de Ribes, al nord de l'ermita del Vinyet. Des del 1408, i segurament d'abans, hi havia una masia, can Coll (vegi's IGNASI Me MUNTANER I PASCUAL, *Els noms de lloc del terme de Sitges i de les terres veïnes*, Sitges (Grup d'Estudis Sitgetans) 1986, n° 413-415). De Batlles n'hi ha hagut sempre a Sitges. Figuren en els fogatjaments de 1497, 1515 i 1553 (JOSEP IGLÉSIAS: *El moviment de població de Sitges entre 1497 i 1553*, a XXIX Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, vol II, Sitges (Grup d'Estudis Sitgetans) 1988, pag. 245 ss.), continuen essent-hi presents en els segles XVII i XVIII, Uruguai ha tingut dos presidents de nom Batlle, d'origen sitgetà i avui encara hi ha, a Sitges, Batlles. El més conegut dels últims temps ha estat mossèn Antoni Batlle, ànima de l'escoltisme catòlic català.

² "Instituto in ecclesia Sanctae Teclae de Cigiis, in duabus scilicet capellis quas in ipsa ecclesia iam construxi, seu construi feci, duos perpetuos presbiteratus, unum scilicet ad altare Sancti Michaelis, quod in alterum psarum [sic] capellarum construxi, et alterum ad altare sancti Petri Martiris, quod in alterum [sic] earundem capellarum construxi" (LLOPIS, pag. 164): "Instítueixo a l'església de Santa Tecla de Sitges, vull dir a les dues capelles que en aquesta església vaig construir, o vaig fer construir, dos presbiterats perpetus, a saber, un en l'altar de Sant Miquel, que vaig construir en una de les dues capelles, i l'altre a l'altar de Sant Pere Màrtir que vaig construir a l'altra de les capelles".

³ Cal tornar a citar el testament de Fonollar: "Eligo sepeliri in capella hospitalis quod construxi seu construi feci in villa mea de Cigiis" (*Ibid.*): "Vull ser sepultat en la capella de l'hospital que vaig construir, o vaig fer construir, en la meua vila de Sitges".

vís" (lin. 3) del mas Molner i de la muntanya a ponent de la cala de Vallcarca. Tenir el domini alodial volia dir que el tenien sense haver de patir cap servitud ni obligació respecte a ningú, i sense haver de pagar cap cens. Indivís que el tenien conjuntament, sense que es pogués atribuir a cap d'ells una part concreta de les torres sotmeses a domini. Que en tinguessin aquest domini no volia pas dir que també en tinguessin la possessió i l'ús, perquè veiem (lin. 24) que el mas Molner tenia un propietari a qui es pagava anualment una contribució d'un diner. És a dir: al mas Molner hi havia un propietari, que el posseïa en nom dels dos beneficiats i de l'hospital de Sitges. Que els altars de San Pere i de Sant Miquel i l'hospital, fundats tots ells per en Bernat de Fonollar, tinguessin el domini alodial del mas Molner, indica que la cessió d'aquest domini va ser un dels recursos amb què Fonollar va dotar les seves fundacions. Fonollar, que era el senyor del terme de Sitges i de Campdàsens va renunciar a una part de les seves terres¹ i les va lliurar, sense limitacions, als benifets que havia fundat.

He anomenat diverses vegades el mas Molner, en llatí "mansus Mulnerius" (lin. 2b, 4, 24). Molner és una forma sincopada, abreujada, de la paraula moliner². Que el mas es digués Molner es pot deure a haver-hi hagut un propietari d'aquest nom, però també podria ser un adjectiu que indiqués que es tractava d'un mas moliner, un mas on es molia farina. Aquest mas era a la vall de Vallcarca, perquè era el límit per llevant de la muntanya de la Trinitat. Podria, per tant, ser la masia dita de Vallcarca, que fa uns anys va ser destruïda per l'autopista. Se'n té notícies escrites des del segle XVII, però podria ser molt anterior, i, almenys externament, tenia l'aspecte de ser la més antiga de la vall³. La seva situació en un lloc ample, el fondo de Vallcarca que per la riera del mateix nom arriba fins al mar, ben ventilat per la marinada, molt bé podria haver estat antigament un mas moliner.

L'altre protagonista de l'acte és Bernat Serra. Bernat Serra havia anat a viure a la muntanya que hi ha sobre Vallcarca, muntanya que formava part de les terres del mas Molner, i el permís de viure-hi li havia estat atorgat amb la condició "de pagar un diner menut cada any, de manera perpètua, en la festa del Naixement del Senyor" (lin. 3). En aquesta muntanya

havia començat a edificar-hi una cel·la, que, quan es va redactar el document, estava a mig fer, perquè li diuen que té permís per a edificar una cel·la, o bé "acabar la cel·la ja començada" (lin. 20). La manera com s'anomena l'edificació, "cel·la", és significatiu, perquè en el llatí medieval català, almenys en el de l'alta edat mitjana, la paraula cel·la tenia el significat de lloc habitat per una comunitat religiosa⁴. Si, doncs, Bernat Serra havia començat a edificar una casa i aquesta casa és qualificada de cel·la, és que havia manifestat la intenció de menar-hi vida piadosa. Devia tractar-se, com tantes altres vegades en aquells segles d'una persona que volia fer vida eremítica, en una muntanya "inculta i erma" (lin. 2 i 16)⁵. Amb la casa a mig fer, va pensar que també necessitava una capella on fer oració, i llavors va pensar a demanar als senyors de la muntanya permís per a construir-la. Tractant-se doncs, com es tractava, d'una persona pietosa, probablement d'un eremita, és ben normal que en el document se li doni el títol de germà: "germà Bernat Serra" (lin. 5, 19, 27, 31, 33, 36, 47).

b) Els límits de la muntanya

En el document hi ha les afrontacions de la muntanya ocupada per Bernat Serra, però malauradament figuren en un dels trossos malmesos del pergami i una part d'elles s'ha perdut. A llevant s'esmenta l'"honor", és a dir la propietat, "del mas Molner", "aquis evaquantibus" (lin. 4), expressió que indica que el límit entre la muntanya d'en Serra i el mas Molner era un escorredor d'aigües, que tant pot ser el fondo com el torrent de Vallcarca. I, també a llevant, la cala dels Gats. Aquesta petita cala és la primera que hi ha a ponent de la de Vallcarca. En ella desemboca el sempre sec barranc de la Trinitat. El nom, que ha estat conservat per la tradició oral, no apareix per escrit fins a finals del segle XIX⁶, cosa que demostra, una vegada més, la ben coneguda capacitat de supervivència dels topònims a través dels segles. A continuació hauria de figurar l'afrontació per migjorn, però és il·legible. Únicament s'entén una part d'ella que diu "et cum capite..." (lin. 4b), i amb el cap... En bona lògica, en el tros perdut es devia esmentar el mar, i, pel que fa al cap, no sabem si darrere portava

¹ Les terres del mas Molner pertanyien al terme de Campdàsens. El de Sitges acabava al turó del Picorb.

² Vegi's JOAN COROMINES: *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana (=DELCE)*, Barcelona (Curial - La Caixa) 1985, vol. V, pag. 743, lin. 33, on es cita un altre testimoni de l'any 1313, el mateix segle del nostre pergami.

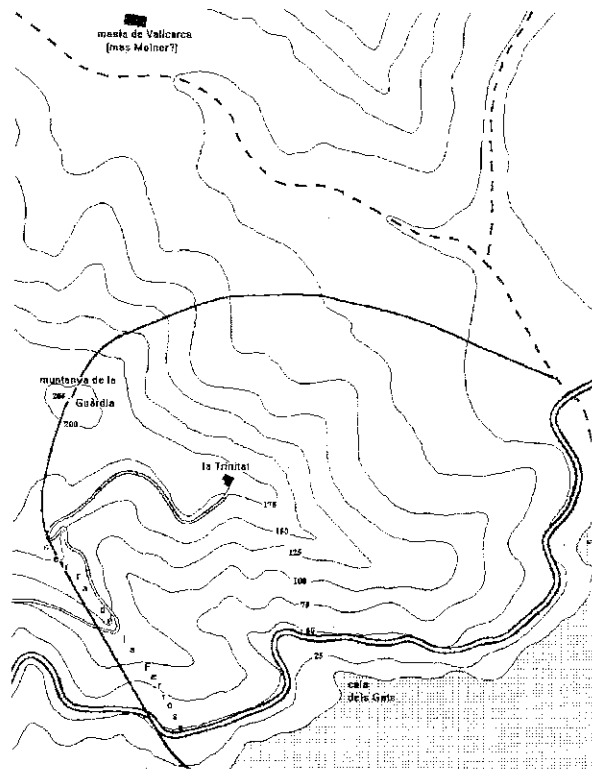
³ No sé si queda avui cap record del topònim mas Molner. En el meu llibre, *Els noms de lloc*, n° 1183, tinc una vaguíssima referència - i si és vaguíssima és perquè no vaig poder aconseguir més precisions - que diu: *Can Moner*, Restes d'una casa que sembla que hi ha prop de ca l'Amell [de Campdàsens] (c[omunicació]. o[ral]). No m'estranyaria que fos un record de l'antic mas Molner

⁴ *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae*, Barcelona (U. B. / C. S. I. C.) 1960 ss., mot cella: "Pequeño monasterio, casa donde habita una pequeña comunidad de monjes o de clérigos... Se dice de las casas de monjes o clérigos vinculadas a un iglesia"

⁵ Ermita, ermità i eremític venen d'erm.

⁶ *El noms de lloc*, n° 797.

un nom propi o simplement un adjectiu determinatiu. Després hi ha l'afrontació per ponent: "Tota la serra de la Ferrosa i el cim de la muntanya de la Guàrdia"

(lin. 4). Efectivament, paral·lela per ponent a la carena en què hi ha la Trinitat, a la distància d'uns 250 metres, hi ha una altra carena que baixa cap al mar, en el qual s'enfonsa pel lloc dit avui punta Ferrosa: és la serra de la Ferrosa del text. En un altre lloc vaig intentar aclarir l'etimologia del topònim Ferrosa, que ve de l'adjectiu Fragosa, és a dir, 'escarpada, de mal passar'¹⁰. Clar que en el Garraf gairebé tot és escarpat i de mal pas, però per la raó que sigui aquest adjectiu es va aplicar només a aquesta carena i no a cap altra del massís. En direcció contrària la serra puja a unir-se a la carena de la Trinitat, formant un cim, sobre de l'ermita, que és l'antiga muntanya de la Guàrdia. El cim de la Guàrdia, és un lloc de vista excel·lent que justifica el seu nom. Avui està ocupat per una antena de ràdio per a controlar el trànsit aeri, que va ser instal·lada per l'exèrcit de l'Aire. El document ens informa que a la muntanya de la Guàrdia hi havia hagut, "en temps passat", una forca, en llatí un "pati-

bulum" (lin. 5). En el mapa de les costes de Garraf fet per Nicolau Credença en el segle XVI, que és a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona, veiem dibuixades algunes d'aquestes forques, en les quals s'exposaven, per a escarment públic, els trossos esquarterats dels malfactors que havien estat ajusticiats. Sorpren, però, que hi hagués una forca a la muntanya de la Guàrdia, en un lloc que si bé és molt elevat i visible, estava força apartat del camí de les Costes, que passava molt més avall, una mica per sobre de l'actual carretera. La forca, però, hi degué ser abans que el camí de les Costes arribés a tenir el seu recorregut definitiu¹¹. Primitivament, quan arribava a Vallicarca, el camí no continuava per cotes més o menys horitzontals sinó que s'enfilava cap a la carena, i després davallava en direcció al pas de les Escales i a cala Forn. Quan després es va fer el camí nou, per baix, i es va abandonar la volta per dalt la carena, la forca degué caure en desús, i l'any 1373 era ja cosa de "temps passat". Així doncs, en les afrontacions de la muntanya de la Trinitat només s'esmenten els punts cardinals de llevant, migjorn i ponent perquè les terres de la muntanya tenien forma triangular i aquests tres afrontacions eren suficients.

c) Intencions del germà Bernat Serra

El document continua dient que, com que el germà Serra vol fer a la muntanya "una cel·la i una capella o oratori, de tal manera que en aquesta cel·la hi pugui viure sempre un ermità" (lin. 5), això suposaria que la muntanya passés a "mà morta" (lin. 6). Aquesta expressió, mà morta, vol dir que si a la muntanya s'hi feia una església, esdevindria, per llei, inalienable, i per tant els beneficiats de Sant Miquel i Sant Pere Màrtir i l'hospital de Sant Joan de Sitges perdrien per a sempre els lluïsmes (lin. 7), fadigues (lin. 8) i, en general, qualsevol dels esdeveniments (lin. 25) que els senyors percebien quan les seves terres passaven d'un propietari a un altre, és a dir, quan eren venudes. El lluïsmes era el dret del senyor a quedar-se una part del preu que el nou propietari pagava a l'antic al comprar-li la seva terra¹². La fadiga era el dret del senyor a quedar-se una propietat que estava sota el seu domini pagant, clar, el preu en què estava taxada,

¹⁰ IGNASI M^o MUNTANER: *La punta Ferrosa*. "El Eco de Sitges" n° 5209. 18.VII.1992. En el topònim homònim de la Segarra, que fou el que em va suggerir la interpretació, la forma Ferosa, amb una sola r, com la que trobem al pergami, comença a aparèixer a finals del segle XIII i s'ha mantingut fins a l'actualitat. En el cas de Sitges, en el segle XIV es deia Ferosa però avui ha evolucionat cap a Ferrosa.

¹¹ El camí de les Costes, antecessor de l'actual carretera, deu ser antiquíssim, segurament prehistòric. Era el camí que portava de Tarragona a Barcelona vorejant el mar. Però no era antic en tot el seu actual recorregut. Les parts més difícils, penjades dels espadats que hi ha sobre el mar i que suposen un notable esforç de construcció, van ser fetes en època relativament moderna, segurament en la baixa edat mitjana. Precisament per sota de la Trinitat, una mica a ponent de l'antiga caseta del Soldat, convertida després en les casetes de la Guàrdia Civil, hi ha un d'aquests trossos de difícil construcció, a mitja altura de la paret de roca, que encara es conserva.

¹² Recordem, una vegada més, que una cosa era el domini i una altra la propietat. El domini era un poder llunyà i superior sobre unes terres, que en realitat eren propietat, a tots els efectes, d'una persona concreta, que les podia fer servir per al que volgués, cultivar-les, empenyorar-les o vendre-les, i només tenia l'obligació de pagar, en certs moments, algunes quantitats al senyor que tenia el domini. Més o menys com les quantitats que avui cobra l'estat quan hi ha transmissions immobiliàries.

amb preferència a qualsevol altre persona que vulgués comprar-la. Esdeveniment era, simplement, un sinònim de guany o benefici.

Bernat Serra, davant dels dubtes que manifestaven Jaume del Coll i Bernat Batlle, va oferir compensar l'amortització que patiria la muntanya establint que cada ermità nou que anés a viure a la muntanya, fos perquè l'anterior morís o perquè se n'anés, pagaria als beneficiats, en el moment de prendre possessió de l'ermita, la quantitat de quinze sous barcelonesos (lin. 9). I per si els beneficiats no veien clara aquesta proposta, Serra va demanar al bisbe que donés la seva opinió, i confirmés, si s'esqueia, la fundació, juntament amb els beneficiats (lin. 8).

d) La intervenció del bisbe

En aquells moments era bisbe de Barcelona Pere de Planella. Fill de Mojà, havia nascut en data indeterminada però que ha de ser dintre del segle XIV. Fou bisbe d'Elna des del 23 de juliol del 1361. La major part del seu episcopat rossellonès fou una constant baralla amb els cònsols i capellans de Perpinyà, que, a més, tenien el suport del papa. La tensió fou tan forta que hagué de marxar durant un temps del Rosselló¹³. El 24 de març del 1371 va ser nomenat bisbe de Barcelona i prengué possessió del seu càrrec per mitjà dels seus procuradors, Francesc Botella i Pere de Sant Amanç. El juliol ho va fer personalment¹⁴. Coincidí amb l'estada a Barcelona de sant Vicent Ferrer, ordenà el trasllat de les relíquies de santa Maria de Cervelló i de sant Oleguer, va fer construir el claustre de la catedral, va inaugurar l'església de Santa Maria del Mar i féu fer la custòdia de la catedral. Va morir el 20 d'octubre del 1385. No és clar si està enterrat a Mojà o a la catedral barceloni-

na. De fet, en el cor de la catedral hi ha una làpida a terra amb la inscripció "Petrus de Planella, episcopus barchinonensis, jacet in hac urna. Qui obiit 20 die octobris anno 1385"¹⁵.

El bisbe Pere de Planella va acceptar la petició de Bernat Serra per a fer d'àrbitre i va signar a Barcelona, el 8 de novembre del 1372 (lin. 13), un document, "sobre paper"¹⁶, com es fa constar expressament (lin. 12), amb el seu segell al dors, per mitjà del qual designava una comissió que havia d'informar sobre el cas. Aquesta comissió estava formada per Bernat Arrover¹⁷, prevere encarregat de la cura d'ànimes a la parròquia de Sitges¹⁸, per tant el que avui en diríem rector, i per Bernat Casadamunt, també prevere, que era procurador del castell i de la vila de Sitges (lin. 10). Bernat Casadamunt era el representant a Sitges de la Pia Almoina de la catedral de Barcelona, senyora del castell i de la vila. La feina encomanada a aquestes dues persones fou de buscar dos o tres perits en coses del camp que anessin a la muntanya a veure si les terres podien ser fàcilment cultivades i esdevenir productives, cosa que faria que la seva amortització fos perjudicial per als senyors. Arrover, Casadamunt i els perits van fer sobre els Evangelis jurament de dir la veritat (lin. 14), van pujar a la muntanya i van comprovar que si no hi anava a viure un ermità, les terres quedarien, amb tota probabilitat, crmes i sense conreu (lin. 16).

D'acord amb això, van redactar un informe que van portar a Barcelona. En aquells moments el bisbe que havia ordenat la investigació, Pere de Planella, no era a la diòcesi, perquè, segons ens diu el document, estava "ocupat en un lloc llunyà" (lin. 15). Per administrar la diòcesi havia deixat com a "vicaris generals, tant per a coses espirituals com temporals" (lin.15), tres preveres, Francesc Botella¹⁹, Pere de Sant Amanç i Guillem de Fonts.

¹³ Per a l'estada a Elna vegi's M. PUIGGARÍ, *Catalogue biographique des Evêques d'Elne*, Perpinyà (J. B. Alzina) 1842, pag. 62 s.

¹⁴ Per al període barceloní de Pere de Planella, es pot consultar SEBASTIÀ PUIG I PUIG, *Episcopologio de la sede barcinonense*, Barcelona (Bibl. Balmes) 1929, pag. 264 ss. És el text biogràfic més extens. Dades semblants però menys completes hi ha a MATEU AYMERICH, *Nomina et acta episcoporum barcinonensium binis libris comprehensa*, Barcelona (J. Nadal) 1760, i a un text manuscrit de FRANCESC TARAFFA, *De vitis pontificum ecclesiae barchinonensis et comitum regumque Aragonum factis... ab anno 412 usque 1542* (a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona). És pot consultar unes lloances, més aviat oratòries, a JOAN BTA. VILA, *Constitutiones synodales dioecesis barcinonensis*, Barcelona (Lacavalleria) 1673.

¹⁵ SEBASTIÀ PUIG, *o. c.*

¹⁶ L'ús del paper per a escriure cartes o documents era relativament freqüent a Catalunya des de la meitat del segle XIII, uns cent vint anys abans

¹⁷ Sembla que això és el que cal suposar, perquè aquesta és una de les paraules que s'han esborrat del pergami. El nom Arrover és antic a Sitges. En el segle XV hi havia un mas de Guillem Arrover a Miralpeix i el nom es va conservar dos segles més fins a canviar-se pel de mas Pasqualí (vegi's *Els noms de lloc*, nº 91, 92, 93)

¹⁸ Concretament es diu l'església de Santa Tecla (lin. 10 i també lin. 1). És prou sabut que sant Bartomeu no apareix a l'altar major de la parròquia fins a finals del segle XV, i que no és copatró oficial fins al segle XVII.

¹⁹ En principi havia escrit Botella amb dubtes perquè en el pergami la tercera lletra d'aquest cognom tant podria ser una *t*, com una *c* o una *r*, ja que les tres s'escriuen de manera gairebé igual. Si fos una *r*, el nom seria Borella, que no sembla tenir cap sentit, i per tant pot ser exclòs. Bocella, que també es podria escriure Bossella, sí que existeix. Seria, en femení, el diminutiu de bossa, que té els derivats de bossell (bossell, escrit també bocell, apareix en més d'una ocasió en el segle XIV com diu el *DELIC*, vol. II, pag. 148, lin. 30 ss.) i bossella. Botella, en el sentit d'ampolla de vidre, no se sap que s'hagi fet servir en català fins al segle XVI (*DELIC*, vol. II, pag. 155, lin. 32 ss.), però res no impedeix que s'usés amb el sentit de 'petita bóta de cuir'. El mateix Coromines (*DELIC*, vol. II, pag. 156, lin. 11 ss.) cita la paraula boteller com a emprada en els segles XIII i XIV). Per tant, cal triar entre Bocella i Botella. Ara bé, Jesús Alturo, catedràtic de paleografia de l'Autònoma, m'ha assegurat que el document diu Botella, i per altra banda, Sebastià Puig (*o. c.*, pag. 264), llegint un document independent, també va interpretar Botella. Aquesta és, doncs, la forma que cal acceptar.

Francesc Botella era prior de Santa Eulàlia del Camp (lin. 14b). El convent de Santa Eulàlia del Camp es va fundar en una església, de potser finals del segle X²⁰, que sembla que era prop del portal Nou de Barcelona. En el pas de segle XI al XII, s'hi va crear una confraria, i l'any 1155 s'hi establí una comunitat de canonges agustinians. En els primers vint-i-cinc anys, les propietats de la comunitat van augmentar notablement. El 1293 es traslladà al convent de Santa Anna de Barcelona, on ja hi havia una comunitat de canonges del Sant Sepulcre, que estava en una situació de clara decadència, sense però fusionar-se amb ella. La unió féu augmentar l'activitat constructora, es va fer la porta d'accés al recinte, s'allargà la nau de l'església, que es cobrí amb volta de creueria, i es féu la capella dels Perdons. En època posterior a la del nostre document, l'any 1423, les dues comunitats van acabar fusionant-se. Pere de Sant Amanç era hospitaler de Tortosa (lin.15). Els hospitalers, fundats el 1048, eren un orde militar que participà activament en la reconquesta dels països catalans. Primer de la Catalunya nova, especialment Tortosa i Amposta en el segle XII, i en el XIII Mallorca i València. Quan, el 1312, es va suprimir l'orde del temple, els van ser traspassats els seus béns, de manera que en el segle XIV els hospitalers aconseguiren el seu moment de major importància eclesiàstica, econòmica i social. Pel que fa al convent hospitaler de Tortosa, d'on era membre Pere de Sant Amanç, la seva fundació és del 1317. Tant Francesc Botella com Pere de Sant Amanç devien ser homes de màxima confiança del bisbe Planella. Ja hem vist que van prendre possessió en nom seu de la diòcesi de Barcelona l'any 1371, ara tenen el càrrec de vicaris generals, i almenys Pere de Sant Amanç, el 1375 encara tenia aquest càrrec²¹. El tercer Guillem de Fonts (lin. 15), era el canonge degà de la catedral de València, del qual no tinc cap notícia.

e) L'acord final

Aquests tres personatges, actuant en nom del bisbe, van decidir, després de tractar-ho solemnement en consell (lin. 32), que l'amortització de la muntanya de la Trinitat, com a resultat de construir-hi l'ermita, era convenient (lin. 16), i es va procedir, sense més inconvenients, a posar per escrit les condicions del contracte. Els beneficiats i procurador de l'hospital

concedien a Bernat Serra poder edificar en dita muntanya una cel·la perquè hi poguessin viure ermitans, però, tal com diu el text, "un darrere l'altre" (lin. 20). Amb altres paraules, hi podien viure ermitans, però només un cada vegada, no s'hi podia fundar una comunitat religiosa. També li donaven permís per a construir una capella (lin. 21). I finalment, la cel·la, la capella i tota la muntanya serien propietat dels successius ermitans que hi habitessin (lin. 22). Per la seva banda, Bernat Serra i els seus successors havien de fer diversos pagaments als beneficiats i hospital: la desena part, el delme, de tot el que obtinguessin del conreu de la muntanya (lin. 23), al propietari del mas Molner un diner menut²² cada any el dia de Nadal (lin. 24), i finalment, cada vegada que canviés l'ermità, fos "per mort o alguna altra raó" (lin. 27), el nou ermità havia de pagar als beneficiats i a l'hospital quinze sous, tal com ho havia ofert Bernat Serra (lin. 27; vegi's lin. 9). Aquests quinze sous eren equivalents a 180 diners.

Aconseguit l'acord, Jaume del Coll, Bernat Batlle i els seus successors es comprometien a respectar-lo perpètuament (lin. 29), els vicaris episcopals Francesc Botella, Pere de Sant Amanç i Guillem de Fonts l'acceptaven, lloaven i confirmaven (lin. 32) i Bernat Serra, en nom seu i dels seus successors, el lloava, acceptava i prometia complir-lo (lin. 33). Finalment, Bernat Serra oferia com a garantia del compliment del pacte tots els seus béns mobles i immobles, presents i futurs (lin. 36).

f) La signatura del document

Això és el que es va posar per escrit, i quan el pergamí va estar acabat, es van convocar les parts a Sitges, el dia 18 d'octubre del 1373 (lin. 38 i 47). Era un dimarts, festa de sant Lluc. De les tres persones interessades, Bernat Serra, Jaume del Coll i Guillem Batlle, només hi van ser presents les dues primeres (lin. 39). Per alguna raó que no sabem Guillem Batlle no hi era. També hi assistiren, com corresponia, alguns testimonis: Berenguer Marí, Guillem Bert i Bernat Galí. Els dos primers eren de Sitges²³, el tercer de Calafell (lin. 39). Jaume del Coll i Bernat Serra van signar el document, i els noms dels testimonis van quedar anotats per si en algun moment calia recórrer a ells. Nou dies més tard, el 27 d'octubre (lin. 40 i 47), també va signar el document el beneficiat

²⁰ Per a la història dels primers segles del convent de Santa Eulàlia del Camp, fins al 1200, es pot veure JESÚS ALTURO I PERUCHO, *L'arxiu antic de Santa Anna de Barcelona del 942 al 1200*, Barcelona (Fundació Noguera) 1985, vol. I, pag. 137 ss.

²¹ Vegi's SEBASTIÀ PUIG, o. c., pag. 502.

²² Aquest qualificatiu de menut, que ja ha sortit abans a la línia 3, s'aplicava al diner de poc valor, en oposició al diner gros que era de plata. Un diner valia la dotzena part d'un sou.

²³ Pel text no queda clar si la indicació "de Sitges" es refereix únicament a Guillem Bert o conjuntament a Guillem Bert i Berenguer Marí. Però com que de Bert i Galí s'esmenta la procedència, seria molt estrany que no s'indiqués la de Marí, i, per tant, crec que les paraules "de Sitges" s'han d'aplicar als dos primers.

Guillem Battle (lin. 40), en aquest cas amb la presència d'uns testimonis diferents dels anteriors: Pere des Casals, Ramon Samar i Pere Quart, aquest últim picapedrer, tots²¹ ells de Sitges. El notari reial per a tota la corona d'Aragó, Ferrer de Clapers, que era qui havia de conservar el document (lin. 46), en va fer còpies i les va fer firmar, de mà pròpia i en paràgrafs separats, per Bernat Arrover (lin. 41) i Bernat Casadamunt (lin. 43), que eren els presidents de la comissió dictaminadora de la conveniència de fer o no fer l'amortització de la muntanya. També va demanar la firma i confirmació, de pròpia mà, del bisbe Pere de Planelles, que va signar el document (lin. 45). I finalment, Ferrer de Clapers el va tancar amb el seu signe (lin. 46) i testimoni.

²¹ Vegi's la nota anterior.

CONCLUSIÓ

Aquesta és la narració dels fets que van portar a la fundació de l'ermita de la Trinitat, en el terme de Sitges. Des d'aleshores la seva presència en la vida de la vila s'ha mantingut constant a través dels segles. Encara avui, quan tantes tradicions es perden, l'aplec de la Trinitat, el primer diumenge després de la Pentecosta, reuneix una gran quantitat de sitgetans en l'espai, no gaire ampli, de la carena que senyoreja Vallcarca. Si la devoció a la Trinitat en la seva ermita ha durat, fins ara 624 anys (l'any que ve es compliran els 625, un número rodó) cal pensar que seguirà, durant molts anys més, present en el pensament i l'afecte dels sitgetans.

Credi - Força
PRÉSTEC PERSONALS

Demana'ns la lluna!

I serà teva!
Al moment!
Al millor preu!

Sabem el que costa fer realitat els desitjos. Per això, a Caixa Penedès hem creat un Prèstec Personal amb un preu immillorable i, a més, de concessió

immediata. Un préstec amb grans avantatges! Així, vulguis el que vulguis ja ho tens. Perquè a Caixa Penedès sempre fem realitat els teus desitjos!

Tipus d'interès 7,50% *(nominal) *TAE 8,98% amb comissió d'obertura. Exemple: per 1.000.000 de ptes. a 5 anys, quota mensual de 20.229 ptes. Tipus d'interès modificable en funció de l'evolució del mercat. Tipus d'interès mínim que es pot aconseguir en funció de la vinculació del client.